

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XVI., 11

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

11. X. 1969.

PRAVICA DO BIVANJA

(Ob X. svetovnem kongresu arhitektov v Buenos Airesu, v dneh 19. do 25. X. 1969, ki bo zboroval v geslu „Stanovanje kot družbeno dobro“.)

Ko so razčlenjevalci vzrokov lanskim pariških dogodkov brskali po zakajih ter iskali vzroke in krivce, smo slišali tudi besedo urbanizem kot enega glavnih kandidatov za zatožno klop. Urbanizem namreč v najožjem pomenu kot konkretna tvorba fizičnega okolja sodobnega človeka, je nekaka tvarna lupina, ki največkrat omejuje in tišči, pa tudi dolgočasi in praznoti. V Evropi, kjer danes skrajni več stanovanjske krize, se v vedno večji meri pojavljajo množični izbruhi odpora in prekucij, katerih vzroke najdemo med drugimi tudi v nesmotni rešitvi stanovanjskih, bolj, ambientalnih problemov.

Pri analizi južnoameriškega družbeno kritičnega stanja se tudi uveljavlja teza o pomanjkljivih bivališčih kot osrednji, vsekakor najbolj otipljivi problem. Ta minimalni pogoj za dostojanstvo človekovega obstoja, ki ga zadnje papeške okrožnice prav izrecno zahtevajo, ki je tudi v besedilih državnih ustav in v izjavah Organizacije združenih narodov, in ki se ne omeji zgolj na stanovanje kot tako, temveč tudi na vse ostale pravice, ki tvorijo človekov habitat - bivati: hraniti se, oblačiti se, vzgajati se ter rasti fizično in duhovno, na žalost ni last pretežne večine zemljanov. To takojmenovano obrobno (marginalno) prebivalstvo je neizbežno prepuščeno usodnemu razvoju zgodovine, ki kljub skromni miloščini „bogate“ manjšine človeštva vodi samo v kaos in v obup.

Ni tedaj slučaj, da si je Mednarodno združenje arhitektov (AIA) izbralo za sedež svojega letošnjega X. mednarodnega kongresa prav Buenos Aires, prestolnico ene izmed vodilnih južnoameriških držav, ki trenutno doživlja težak proces ekonomskega razvoja in družbeno politične preobnove.

Vlogo arhitektov v sodobni civilizaciji lahko sintetiziramo na pojem: oblikovalci skupnega prostora; še bolje: graditelji okolja za človeško sožitje. Za to svojo dejavnost, ki raste iz osebne svobode in iz humanističnega nagiba, pa nujno potrebujejo odmev javne odgovornosti, če tako poimenujemo vse izvršilne organe, od vlade pa tja do zasebnih denarnih ustanov in gradbenih družb. To vprašanje javne odgovornosti postane še bolj pereče, kadar se dotakne reševanja stanovanjske problematike „obrobni slojev“, se pravi tiste večine ljudi, ki ne more z lastnimi sredstvi in brez pomoči oblasti aktivno poseči v načrtovanje svojega življenjskega okolja. Ni je dežele na svetu, ki bi dokončno in idealno rešila ta problem, pa naj se, postavimo, švedske oblasti še tako hvalijo s sadovi svoje socialne politike. Nekje posvečajo važnost ekonomskemu vprašanju, drugod denarnemu, spet drugje gledajo na problem s politično družbenega stališča, največkrat pa z demagoškega. A jasno je, da se je nemogoče resno ukvarjati s stanovanjskim vprašanjem, če ga ne vključimo v sklop organskega načrtovanja v luči gospodarskega, družbenega in političnega razvoja posamezne dežele. Oblast mora načrtovati, pobujati, poiskati možnosti financiranja in usorediti to akcijo. Vsa izvedba načrta pa sloni na ramah zasebnega področja prebivalstva kot izvršilnega dejavnika.

V luči ekonomske analize moramo računati s tremi činitelji: čas, duhovne sile in družbene sestavine. Pri vpoštevanju časa moramo najti sintezo analize preteklosti in sedanjosti ter projekcije v bodočnost. Pri analizi duhovnih silnic, ki so kvantitativno težko izmerljive, polagamo važnost predvsem na kvalitativne pravice, kot so: politična znanost, filozofija, psihologija, demografija, ekologija, sociologija, človeški zemljepis ip. Pri študiju družbenih sestavin skušamo vključiti horizontalne ali komunitarne sestavine, kot so družina, občina, dežela, narod in slednjič svet. Fizična povezava družin je mesto, najmanjša administrativna enota; kot taka predstavlja temeljno sestavino, ki se vključuje v sklop pokrajinskega načrtovanja. Mesto je živčno središče sleherne pokrajine. Njegove temeljne življenjske vloge — prebivati - delati - krožiti - duhovno in fizično rasti — se morajo razvijati v organskem ravnotežju, sicer se mesto sprevrže v torišče za notranje izbruhe, zunanje pritiske in slednjič robotizacijo človeške osebe.

Mednarodno združenje arhitektov si je zadelo skorajda izzivalno nalogo, da na letošnjem kongresu v Buenos Airesu do dna prerešeta različne možne rešitve temu pekočemu problemu tako s tehnično-človečanskega kot z gospodarsko-stvariteljskega vidika, pa te rešitve potem predstavi odgovornim oblastnikom, naj že bodo ministri, predsedniki, parlamenti, partije ali pa diktatorji. Skratka: gre za kreativno poživitev naše ekologije, naše zmožnosti medsebojnega sožitja, za nekakšen prednačrt človeškega okolja za bodoča desetletja, prav tja do viška razraščanja človeštva.

Ker medsebojna odvisnost postaja iz dneva v dan tesnejša in se polagoma razprošira na ves svet, zato danes skupna blaginja — to se pravi vsota vseh tistih razmer družbenega življenja, ki tako skupnostim kakor posameznim članom omogočajo, da v večji meri in lažje dosega svojo popolnost — dobiva bolj in bolj vesoljno razsežnost in vključuje zaradi tega pravice in dolžnosti, ki zadevajo ves človeški rod. Vsaka skupnost se mora ozirati na potrebe in upravičene težnje drugih skupnosti ter celo na skupno blaginjo človeške družine.

Istočasno raste tudi zavest vzvišenega dostojanstva, ki pripada človeški osebi, ker je odličnejša od vseh reči in so njene pravice ter dolžnosti povsod in vselej veljavne ter nedotakljive. Treba je torej napraviti človeku dosegljivo vse tisto, česar potrebuje za takšno življenje, ki je res človeško; k temu spada živež, obleka, stanovanje, pravica do svobodne izbire življenjskega stanu in do ustanovitve družine, pravica do vzgoje, do dela, do dobrega imena, do spoštovanja, do primerne obveščenosti; dalje pravica, da ravna tako, kakor mu narekuje njegova pravilno oblikovana vest, pravica do zaščite zasebnega življenja in do pravične svobode v verskih rečeh.

2. vatikanski koncil,

Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu (25, 1, 2, 3)

Marijan Eiletz

kulturni večeri

ki bodo

G O Z D — poetična drama FRANCETA PAPEŽA

(10. kulturni večer, 18. oktobra 1969)

Spored za 6. kulturni večer, najavljen za 16. avgust letos, smo zaradi okoliščin, ki smo jih razložili v 9. številki našega lista, zamenjali z glasbenim večerom. Avgustov prvotni spored: predstavitev poetične drame Franceta Papeža G O Z D - bomo predstavili na 10. kulturnem večeru v letošnji sezoni, v soboto 18. oktobra 1969.

Pri predstavitvi tega najnovejšega slovenskega gledališkega teksta v Buenos Airesu bodo sodelovali slovenski gledališniki, ki bodo skupno z avtorjem v obliki razgovora, vprašanj, odgovorov, dialoga, praktičnih pokazov, izvajanja nekaterih odlomkov dramskega besedila poskušali raz-

členiti novo slovensko gledališko delo: nastanek te drame, režiserski pogledi na možnost njene uprizorljivosti, scenografove misli o prostorninski danosti drame za odrsko uprizoritev, igralske možnosti razpona posameznih poetičnih oseb, ki so nosilci dramskega konflikta. Vse to povezano z osebnim, pa spet kritičnim gledanjem na slovensko gledališčenje posebej v Buenos Airesu, na bodočnost slovenskega gledališkega ustvarjanja zunaj domovine in zunaj Evrope. Ob predstavitvi Papeževe drame, ki bo svoj krst na odru doživela v prihodnji sezoni, bomo na tem večeru skušali pritegniti v razgovor o gledališki sodobnosti v življenju našega posameznika tudi občinstvo.

Glavne izsledke tega večera bomo pozneje objavili v našem tisku.

Večer bo v okviru gledališkega odseka.

kulturni večeri

ki so bili

8. kulturni večer

SAMOODLOČBA NARODOV IN ODCEPITEV OD DRŽAVE v marksističnem smislu je bil naslov predavanju, ki ga je na 8. kulturnem večeru, v soboto 20. septembra 1969 v okviru zgodovinskega odseka imel univ. prof. dr. Tine Debeljak. Večer je vodil vodja odseka dr. Srečko Baraga.

Predavatelj je uvodoma poudaril propagandni uspeh obeh v naslov predavanja postavljenih gesel, ki sta že od brest-litovskega mira imeli vpliv tudi na slovensko politiko. V programu slovenskih komunistov sta bili vedno ti dve postavki, kakor ju je zahteval za osvobodilni boj v Jugoslaviji že Stalin l. 1924. Tudi zdaj igrata važno vlogo pri osvobajanju azijskih, afriških in ameriških držav. Predavatelj je omenil Marxovo pojmovanje samoodločbe naroda v letu 1848. Tedaj jo je Marx zanikal za slovanske narode v Avstriji, priznal jo je samo za Nemce, Poljake in Madžare, kajti ti so bili po njegovo napredni revolucionarni, avstrijski Slovani pa reakcionarni, celo protirevolucionarni (Čehi, Hrvati). Med temi nazadnjaškimi narodi, ki „niso vredni svobode“, imenoma navaja tudi Slovence. Marxovo načelo je: samoodločba velja le za revolucionarne narode. To mnenje izraža tudi komunistični manifest, kot Marxovo ga priznavajo tudi sodobne sovjetske monografije o tem problemu (Starušenko, Princip samoopredeljenja narodov i nacij vo vnešnji politike sovjetskogo gosudarstva, 1961). Predavatelj razbere razvoj tega načela pri Leninu in Stalinu, ki se v bistvu ne loči od Marxovega. Pri obeh riše teorijo in prakso, ki se je pri Stalinu pokazala v grozotnih genocidih, v uničenju celih narodov. Tudi Hruščovova narodnostna politika ni bila nič manj uničujoča, čeprav ne fizično, pač pa refinirano premišljeno: z reformo šolskega načrta ter „zblíževanjem narodov“, ki ni bilo le „stapljanje“ narodov, temveč „vtapljanje“ v velikoruski rusifikaciji, kar je dokazal ukrajinski slavist Ivan Dziuba v knjigi „Internacionalizem ali rusifikacija?“, ki je izšla tudi v francoskem in angleškem prevodu.

Po tem razvoju se je predavatelj ozrl na vrenja v sedanjí Sovjetski zvezi ter satelitskih sovjetskih državah, ki jih vodijo komunisti za izpolnitev vseh pravic narodov in posameznikov, kot so zajamčene v komunističnih ustavah na papirju, v življenju pa neuresničene. Predvsem pri Ukrajincih, pa tudi pri Rusih, Poljaki, celo v Jugoslaviji (Mihajlov, zagrebški intelektualci itd.). Ta opis tvori most k razmeram na Češkem in Slovaškem.

Nato je dr. Debeljak podal oris naporov „Dubčekovega leta“ za liberalizacijo komunizma ter Dubčekov poraz, ki se zaključí s teorijo Brežnjeva o samoodločbi naroda in o pravici do odcepitve. Ta nauk je zadnja enačica Marxove teorije, ter daje ZSR pravico, da z vojsko vdre v sleherni socialistično (komunistično) državo, ki bi se hotela odcepiti od poti v „socializem“ ali dovoliti več vpliva „reakcionarjem“. Smo tam, kot smo bili leta 1848: načeli se nista spremenili, slej ko prej sta le vabi za kolonialne in polkolonialne narode, kot vzmet za narodnostne revolucije, ki naj pripeljejo do proletarske diktature. Ko pa so v objemu

te diktature, se objema klešč svetovnega komunizma več ne osvobode...

Po predavanju, ki je bilo globoko preštudirano in vredno pripravljeno, se je razvil živahen razgovor.

9. kulturni večer

O KULTURNO POLITIČNIH RAZMERAH NA KOROŠKEM je podal pregledno podobo v javnem razgovoru pred številnim občinstvom na 9. kulturnem večeru 4. oktobra letos župnik Vinko Zaletel, ki deluje med Slovenci na Koroškem. Je v teh dneh na obisku v Buenos Airesu in se je kot prijatelj Slovenske kulturne akcije prav rad odzval njenemu povabilu, da odgovori na vprašanja, ki nas posebej zanimajo.

Vinko Zaletel je na dr. Debeljakova vprašanja in misli razlagal in pojasnjeval koroško politično, predvsem kulturno delo. Dobro je informiral o vseh bistvenih vprašanjih, ki slovenskega izobraženca v Argentini zanimajo: o ljudskem štetju in problemih ob njem, o slovenski državni gimnaziji v Celovcu, o slovenskem šolstvu na Koroškem sploh, o prosvetnem delu še posebej; o Mohorjevi družbi in Korotanu; o političnem predstavništvu koroških Slovencev; o sodelovanju z domovino in o razmerju do nje; o izmenjavi prosvetnih prirediteljev z domovino. Posebno se je pomudil na Debeljakova vprašanja ob reviji Mladje, kar je udeležence tega večera še posebej zanimalo. Za sklep je informiral o gostovanju z Vombergarjevim Martinom Kirpanom po Sloveniji, ki ga je izpeljal s svojimi koroškimi igravci.

Razgovor, ki ni bilo golo zastavljanje vprašanj in niz pritrdilnih ali zaničnih odgovorov, marveč živahno razpravljanje dveh dialogantov pred publiko o vprašanjih, ki so za nas pereča in sodobna, je vsem navzočim zanesljivo po izkušenem poznavalcu prikazal položaj naše Koroške, tokrat v besedi, dočim jo v sliki Vinko Zaletel kaže po naših domovih v veliko zadovoljstvo slovenske skupnosti v Argentini. Zaletel s svojim obiskom med nami opravlja plemenit in žlahten posel, za katerega smo mu iz srca hvaležni.

Ker se je v teh dneh mudil v Buenos Airesu tudi slovenski dušni pastir v Belgiji in Holandiji gospod Vinko Žakelj, je Kulturna akcija tudi njega naprosila, naj bi v drugem delu tega večera spregovoril v razgovoru z vodjem teološkega odseka dr. Mirkom Gogalo o problemih, s katerimi se srečuje pri svojem delu med Slovenci, še posebej pa o tako sodobni problematiki holandske Cerkve. Vinko Žakelj se je našemu vabilu z veseljem odzval. Razgovor z njim je pokazal tole:

Holandska Cerkev velja danes za avantgardistično in je na čelu reformnega gibanja v katoliški Cerkvi za njeno usodobljenje v naš čas. Žakelj, ki se zaradi svojega pastirovanja med Slovenci v Belgiji in Holandiji spozna v tej deželi, pravi o Holandcih, da so odkriti, iskreno demokratični, ničesar ne prikrivajo. Katolištvo je pri njih v stalnem in velikem porastu: od 20 odstotkov pred desetletji zajame danes že 50 odstotkov celotnega prebivalstva. Holandska

• LITERARNI

Za vodjo literarnega odseka so člani namesto prejšnjega vodje dr. Debeljaka, ki kot predsednik po pravilih ne more opravljati dveh funkcij, izvolili pesnika in esejista Franceta Papeža.

• GLEDALIŠKI

Za sklep letošnje sezone prireditve Slovenske kulturne akcije pripravlja gledališki odsek v sodelovanju s Slovenskim gledališčem v Buenos Airesu kot sopri-

rediteljem uprizoritev A. Tomaža Linharta komedije Ta veseli dan ali Matiček se ženi, v zamisli in režiji Nikolaja Jeločnika. Scenski okvir bo dal predstavi slikar Ivan Bukovec. V glavnih vlogah pa bodo nastopili Lučka Potočnikova, Nataša Smersujeva, Majda Volovškova, Mojca Willenpartova; pa Maks Borštnik, France Hribovšek, Nikolaj Jeločnik, Maks Nose, Lojze Rezelj in Joža Vombegar, ki je obenem tudi lektor jezika pri vajah. Uprizoritve bodo predvidoma koncem decembra na odru Slovenske hiše v Buenos Airesu. Predstava bo hkrati tudi zunanja počastitev 15-letnice življenja Slovenske kulturne akcije.

o nas pišejo

karel mauser o pesmih
milene šoukalove

V Ameriški domovini je po izidu pesniške zbirke Milene Šoukalove pisatelj in pesnik Karel Mauser o tej knjigi, ki jo je aprila letos izdala Slovenska kulturna akcija, zapisal naslednje vrstice:

„Reči moram, da so pesmi preproste, toda ne lahke. Zbirka je razdeljena v tri preseke: Podedovano ime, Odmevi in Zaprta vrata. Zdi se mi, da je posebnost te zbirke v posebnem izražanju — pesnica resnični svet namah preljuje v svojega in ga nato proicira nazaj na življenjsko platno. Prav zavoljo tega je zbirka na svoj način posebnost, gotovo pa je tudi, da se je ob vsaki pesmi treba ustaviti, včasih za dolgo, da moremo ujeti blesk preprostega, včasih zelo drobnega življenjskega kristala. Čutiti mora kakor pesnica, kako

Sence plešejo ob ognju,
oči se zapirajo in odpirajo,
kot da bi še enkrat pred spanjem hotele
ujeti bežečo nit
izpod prstov,
ki tkó cvetove z obrazi
v polnost življenja.

Prav zaradi tega danes pesniške zbirke ne gredo. Ubili smo sanjski svet, ki gladi trde gube realnega življenja. Kdor ga še ni, bo zbirko razumel. Gotovo lepe stisnjene misli,

ki posebno v nekaterih tako čudovito preprosto in močno pridejo do izraza. Naj zapišem zadnje verze Iz prerije:

Od dne do dne
samotnejši postaja kraj.
Vetrc v travi zašumi,
a nič več kot tedaj
po šopku ne diši.

Ne bom rekel, da ni v zbirki nekaj tudi bolj prozaičnih izrazov, morda v pesmi Na avtobusni postaji in v Fotografiji. Toda ti izginejo ob doživetih slikah, ki človeku še dolgo ostanejo pred očmi.

Vesla labod med vzdih kapelj,
ugibajoč, zakaj obup oblakov
se v njih sprosti...

Mnogi danes mislijo, da pesmi ni vredno vzeti v roke. Vsi ti pozabljajo, da je življenje resnično lepo v utrinkih, malokdaj v celoti. In pesniške zbirke so dejansko mozaik teh utrinkov. Pesniška zbirka Milene Šoukalove gotovo.

Treba je pohvaliti pogum Slovenske kulturne akcije, da je pesniško zbirko izdala. Naj bi po tej zbirki segli vsaj tisti, ki se včasih žele iz moreče poplave rešiti na samotni otoček in prisluhniti tudi v 20. stoletju utripu srca. Strašno smo tega vsi potrebni.“

10. kulturni večer

sobota 18. oktobra 1969 ob osmih
v gornji dvorani Slovenske hiše

Predstavitve nove slovenske drame
v slogu razgovora okrog okrogle mize:
avtor — režiserji — scenograf — igravci in
— igra nekaterih odlomkov iz drame

Gledališki odsek

France Papež

G O Z D

poetična drama

(nadaljevanje z druge strani.)

je tudi misijonsko najbolj prizadeta dežela: ob nedavnem sestanku holandskih škofov se jih je zbralo 70; samo 4 so bili iz Holandske, vsi drugi Holandci iz misijonskih dežel. Holandci živijo intenzivno versko življenje, odtod tako živo zanimanje za vero, ki naj bi bila v skladu s sodobnim razvojem sveta in življenja. Ne poznajo antiklerikalizma. Resne misli je Vinko Žakelj podal tudi o diskuriranem holandskem katekizmu, ki po njegovo vsebuje mnogo dobrega, ni pa pisan za eksport. Pomudil se je ob evharističnem gibanju, o liturgičnih spremembah pri maši, o skupni spovedi ip. O vseh teh pojavih, ki se vedno bolj širijo in zajemajo vedno širši krog vernikov tudi po drugih deželah, smo na našem večeru dobili avtentično pričevanje. Žakelj se je izkazal kot dober poznavalec tega gibanja v Cerkvi, ki izhaja iz zatrdila: dozdej smo katoličani preveč in le eno-

stransko poudarjali načela; zdaj gre za življenje in uvanje evangelija med množice; za življenje s Kristusom; govorili smo samo o pokorščini, ne pa o svobodi in odgovornosti božjega ljudstva; v osnovi vsega našega življenja mora biti ljubezen. Zanimive so misli našega gosta o celibatu, o kardinalu Suenensu, o postu za božič in veliko noč.

Razgovor je bil izredno zanimiv. Vinko Žakelj je naše poslušalce na večeru osvojil z jasnimi sodbami in plastičnimi opisi, z živim pričevanjem modernega reformnega gibanja v Cerkvi.

Razgovor ob koncu je načel zanimiva in pereča vprašanja, ki jih zaradi skopo odmerjenega časa ni bilo mogoče razviti v celoti.

Vinko Žaklju smo za njegov obisk pri Kulturni akciji in za bogatijo misli in dognanja hvaležni.

POLJSKE OBLETNICE IZ DRUGE SVETOVNE VOJNE

1. septembra 1939 se je začela druga svetovna vojna s Hitlerjevim napadom na Poljsko, ki mu je bil omogočen samo s pomočjo pogodbe, podpisane med Molotovom in Ribbentropom v Moskvi 24. avgusta, teden dni prej. S tem Sovjetija ni dala samo poročstva, da Hitlerju ne preti nobena nevarnost od njene strani, temveč si je tudi sama zagotovila kot plen vzhodni del Poljske, ki ga je kmalu po začetku vojske začela tudi zasedati. Poljska je bila tako v svoji zgodovini že četrtoč razkosana in je izginila iz zemljevida samostojnih držav.

Poljaki se letos spominjajo te tragične obletnice — tridesetletnice, kar so izgubili dom in bili pognani v svet. Večina jih je bilo — po brezuspešnem odporu v Varšavi — odpeljanih v ujetništvo v Sovjetijo, kjer so vojaki doživeli svoj Katyn, množični umor. Drugi so čez Romunijo, Madžarsko in Jugoslavijo (tudi Slovenijo) bežali v Italijo, Francijo in čez morje. Društvo prijateljev poljskega naroda v Ljubljani, ki mu je predsedoval pokojni prof. doktor Rudolf Mole, jih je sprejemalo in pogoščalo na ljubljanskem kolodvoru, mnoge je pod varstvom bana Natlačena spravilo varno čez italijansko mejo. Do meje sem peljal tedaj tudi poljskega pisatelja B. Kuczynskega. Spotoma sva se ustavila na Vrhnikih ob Cankarjevem spomeniku in se menila, kako je Cankar svoj čas napisal pesem ob odkritju Mickiewiczovega spomenika v Varšavi. Čez par mesecev mi je Kuczynski že poslal v objavo svojevrstno literarno reportažo „Vojna pride z neba“, kjer opisuje nemške bombne napade, paniko in smrt med civilnim prebivalstvom. Slovenski prevod, ki je izhajal v Slovencu 1940. leta, je bil prvi prevod tega pozneje tudi v španščino prevedenega literarnega dokumenta iz rokopisa. Omenjamo to zato, ker španska izdaja (El terror viene del cielo, La Plata 1941, s podnaslovom: Un extraordinario relato vivido de la invasión de Polonia en 1930) v uvodu trdi, da je bil prvi prevod italijanski, po njem pa španski, dočim v poljskem izvirniku do tedaj še ni izšel. Menim, da je bil prvi prevod moj, kajti pisatelj mi je rokopis pošiljal iz Rima sproti, kot ga je pisal, in je moj prevod tudi sproti v Slovencu izhajal, kakor sem ga prejemal.

Ob tridesetletnici vojne se spominjam tega prvega stika s poljskim emigrantskim pisateljem sedaj, ko berem v poljskih listih spomine na tisti čas, ko je Poljska prva padla pod nemškim blickrigom brez kakršne koli vojaške pomoči z Zahoda, pa z nožem v hrbet od Vzhoda.

V spomin na to tragično obletnico poljskega naroda naj natisnemo tu eno najmočnejših poljskih pesmi iz časa nemške okupacije, kakor je je zapisal veliki poljski pisatelj Josef Wittlin, pisec znanega romana „Sol zemlje“.

STABAT MATER

Mati žalostna je stala na trgu
pri mrtvem sinu, obešenem v zadrugu.
Stala je v svetla prazniti prekruti
poljska mati, dekla v ruti.
Nič ni govorila, nič ihtela,
z mrzlimi očmi je v mrzli trup strmela.
Nogi sta mu bos, sezuti viseli,
Nemci so prej mu čevlje sneli.
Zdaj bodo v škornjih njenega sina hodili
po tej deželi, ki so jo tako osramotili.
Po tej deželi, ki izmučena trpi,
stoji in gleda in kot ona... molči...
Stabat Mater, Mater Dolorosa,
ko so ji sinove trgali iz motvoza...
ko je polagala v grobe, kot v noči svoje gluhe,
svojega življenja sadove mrtve... suhe...
Stabat Mater Polonia, Mater nostra:
senci ji stiska krona trnovita... ostra...

★

Poljaki se spominjajo letos s posebnimi slovesnostmi tudi največjega junaštva poljske Andersove armade v Italiji, ko so njegovi vojaki zavzeli močno utrjeni samostan sv. Bernarda Monte Cassino in s tem odprli zavezniški vojski pot v srce Italije. To je bil teden od 11. do 18. maja 1944

— pred 25 leti torej — ko so krvaveli poljski možje in fantje, da so po neuspelih naskokih angleških, francoskih, ameriških in novozelandskih čet oni osvojili skoraj nezavzetno nemško trdnjavo, s katere vrha je zaplapolala poljska zastava. Letos so Poljaki v počastitev montecassinskih junakov napravili množično romanje v Monte Cassino, kjer je izletnike osebno sprejel stari general Anders. V posebni avdienci jih je v Rimu z nagovorom pozdravil tudi Pavel VI.

Naj v spomin na ta jubilej priobčim v slovenskem prevodu, znano popevko „Maki na Monte Cassinu“, ki je postala resnično že narodna pesem:

MAKI NA MONTE CASSINU

Rdeči maki na Monte Cassinu
poljsko kri pili ste mesto ros,
vojak je po makih teh šel in ginil,
bolj kakor smrt mu srd zbuja je groz.
Prešla bodo leta in vek bo preminil,
ostali sledovi bodo davnih dni:
bolj rdeči bodo maki na Monte Cassinu,
ker bodo cveteli iz — poljske krvi.

★

Tretji poljski spominski praznik pa je 25-letnica vstaje v Varšavi, ki se je začela 1. avgusta 1944 in trajala do 2. oktobra, ko se je poveljnik podtalne poljske vojske general Bor Komorowski vdal Nemcem, ne Rdeči armadi, ki je stala v varšavskem predmestju Praga in cinično zrla prelivanje poljske krvi. Ta vstaja je bila tako brezupna kakor herojska, in tragična, ker ji zavezniki z Zapada niso mogli na pomoč, sovjetske čete pa niso hotele pomagati: niti zavezniškim letalom sovjeti niso dovolili pristajati na svojem ozemlju, da bi vsaj iz zraka podprli poljske junake. To je bila politična igra Stalinova, ki je hotel, da Nemci uničijo nekomunistične poljske upornike, medtem ko je sam čakal, da zmago požanje poljska vojska v sklopu Rdeče armade s takojmenovano lublinsko vlado, komunistično, ki je na Poljskem po zmagi res prevzela oblast. Med brambovci za Varšavo je takrat padel tudi največji poljski pisatelj Kaden Bandrowski, pa tudi neki mlad poet z usodo in po smrti odkrito vrednostjo našega Balantiča.

Temu jubileju posvečamo naslednjo pesem, ki jo je zapel preprost vojak podtalne uporniške vojske ter namenil londonskemu radiu; prevedli so jo takoj v nešteto jezikov. Zajame po svoji iskrenosti, trenutni resničnosti in po čudovitem odporu in neskočni stiski.

KRIK IZ VARŠAVE

Tu imamo volčje zobé in kape postrani seveda,
tu se ne joče pri nas v uporni Varšavi,
tu se Prusom na vratove v okóbal seda,
tu pest naša gola vrage za grla davi.
A vi tam nenehno navijate, da kri bratovska
in dim in požar uničuje Varšavo,
a mi tu z golimi prsmi na žrela topovska
na čudenje vaše, vaše petje in vaše: bravo!
Zakaj žalni koral iz Londona prenehati noče,
ko tu se praznik pričakovani vendár že razcveta?
Tu se ob bokih svojih fantov borijo dekleta,
celo otroci boré se in — kri ponosno teče...
Haló! — Tu — srce Poljske!!... Tu kliče Varšava!
Speve pogrebne vrzite že iz avdicije!
Duha imamo dovolj, še za vas ga nam ostaja!
Ploska tudi ni treba: Hočemo municije!!...

Teh tragičnih in heroičnih dogodkov izpred tridesetih in petindvajsetih let se spominjajo letos Poljaki. Mi jih spremljamo, dajajoč njihovim junakom tudi našo poklonitev.

Tine Debeljak

Citati pesmi so vzeti iz rokopisne zbirke „Poljska emigracijska lirika 1939-45“, ki je bila prevedena v Rimu leta 1946. (Glej Glas SKA, XVI.: št. 7, str. 4)

ZBOR

Kamorkoli pogledam — gozd,
kjerkoli sem — gozd,
kamorkoli grem — gozd...
Težak duh gozda me je zlomil,
modernej nemir me razkrajaja
in mi odpira vrata
v usodnost časa;
vodi me prav na meje
svetništva
in pogubljenosti.

Ne bom imel miru — čutim —
šel bom,
preobračal v sebi
preteklost
in prihodnost
ter jima iskal smisel, pomen in namen
do konca.
Nesmisel in groteske... do konca.

V dalji je še gorelo mesto,
o katerem se je toliko govorilo,
a v gozdu so padala drevesa
— o njih se ni dosti govorilo.
A to ni bil les, ne kamen —
gozd so bili tisoči in tisoči:
postavne podobe,
izzivalni obrazi
z neznanskimi silami življenja.

LEPA VIDA

Bilo je v gozdu,
v hribih,
sredi rdečih rož.

Kaplje rose so žarele kot biseri grozni
in bilo je slišati vzdih
v drevju, med kamenjem, v praproti —
pa ni bil kresni večer,
ni bil kresni večer s svojimi čari,
in praprotna semena niso imela moči
spreminjati mladosti v ljubezen,
ampak so imela moč
spreminjati življenje
v smrt

— — —
ki je tudi ljubezen...

Videla sem jih —
jaz, ki sem bila tam, žena
med drevjem,
v kamenju,
na strmi poti;
blazna ženska
— Antiona —
iščoč korenine svojih dreves,
Vida,
iščoč svoje najdražje...

KASANDRA

Videla sem in slišala:
tri dni in tri noči so padala drevesa,
posekana drevesa so se trdo valila po
hribu,
po ostrem kamenju in grmovju,
podrti, razsekani, požgani...

O Bog, iz njih niso bile narejene
zibelj,
niso bile stesane
okrogle mize,

prijetne postelje;
iz njih niso bili narejeni
presveti križi
in tudi ne žalostne truge,
ampak njih les je bil steptan, razsekan
in vržen v jame.

ULIKSES

Jaz sem ležal nad prepodom.
Začel sem razpadati.
Trave so omamno dišale
in v koreninah je vse šumelo
— kako zna biti narava razkošna! —
vse je pelo, dehtelo...
vse je krvavelo...
Bil je pozen mrak, prvi maj.

Tisoč in tisoč mladih dreves,
ki so bila napolnjena s čarnim vonjem
pomladne rasti,
je tisti dan
padlo.

Težke sanje so postale resnične.
Gozd,
ki mi pomeni brez števila umorjenih —
kot Agamemnon,
Cezar —
najprej ni mogel verjeti, da ga sekajo
in podirajo.

Ko pa je spoznal,
ko je zagledal Bruta,
kako je kletu jeklo sunil mu v srce,
se prekril je z vejevjem in s kamenjem
ter padel
prav
nad prepad...

29. OKTOBRU — NA ROB

Še dve leti in slavili bomo petdesetletnico tistega 29. oktobra 1918, ko je bila na Kongresnem trgu v Ljubljani oklicana slovenska država in slovenska narodna vlada. Sicer je bila odvisna od Narodnega veča v Zagrebu, toda nad Slovenijo je zasijal blesk in spomin prvih slovenskih državnih tvorb: države Karantanije v šestem stoletju in skoraj dve stoletji za tem Koceljeve slovenske države v Panoniji...

Če bi naši predniki v letu 1918 prestrašeno zbežali v zapečke, bi 29. oktobra nikdar ne bilo. ... Slovenski praznik!

(Ruda Jurčec v Glasu SKA, XIII., 1966, št. 19.)

Letos se za narodni praznik 29. oktobra Slovenska kulturna akcija pridružuje spominu petdesetletnice ustanovitve slovenskega vseučilišča, prvega dejanja slovenske vlade iz l. 1918, ki je s tem hotela poudariti slovensko kulturno samobitnost, zrelost in najvidnejšo legitimacijo, da smo resnično narod. Ne imeli bi svojega vseučilišča še tedaj, če bi ne bilo prej 29. oktobra 1918.

Pridružuje pa se tudi proslavi tridesetletnice začetka delovanja Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, našega reprezentativnega kulturnega ustvarjalnega predstavništva pred svetom.

Ob tej priložnosti naj citiramo iz najnovejše dvojne številke Hrvatske revije (München 1969, 1-2, str. 79) besede hrvaškega pesnika Antuna Nizetea, ki nas Slovence postavlja Hrvatom za zgled, kako bi oni lahko postopoma spremenili ime Strossmayerjeve Jugoslovanske akademije v Hrvat-sko akademijo. Tako le piše:

„Slovenci bi, uopće, mogli u mnogim stvarima biti Hrvat-om uzorom i primjerom... Slovenci nisu nikad žrtvovali svoj jezik i ime — niti pred ilirskom idejom... Evo neko-

liko podataka njihove trijezne i smišljene borbe za osnivanje akademije pod slovenskim imenom: 1921. Osnovano Znanstveno društvo za humanistične vede. — 1929. Pokrenuto pitanje stvaranja Akademije znanosti in umetnosti u Ljubljani. Beograd odbio je nacrt i pravila Akademije. — 1937. Beograd (pod pritiskom Korošca!) pristao na osnivanje Akademije u Ljubljani. (1. januarja 1939 je akademija izvolila predsednika in začela z rednim delom. — Naša op.). 1945. Uredba o reorganizaciji Akademije. — 1948. Zakon o Slovenskoj Akademiji znanosti in umetnosti. Eppur si muove!“

Tako Antun Nizeteo.

Dr. Mate Meštrović, sin velikega umetnika in Hrvata mojstra Ivana Meštrovića, v isti številki Hrvatske revije na str. 120 svetuje Hrvatom tole, kar ima po naše zvezo z gornjim postopnim osvajanjem slovenskih postojank na poti k suverenosti slovenskega naroda:

„Ako Hrvati žele biti suvereni narod, treba da prestanu biti ovce, koji srkljaju za osnovima svuda, pa i provalije... Hrvati treba da idu naprijed oprezno i otvorenih očiju. Ne treba, da pružaju bezuvjetno lojalnost bilo kojem „narodnom“ vodji, uključiv tu i one, koji se tuku u prsa koliki su veliki Hrvati i patrioti, jer na taj način Hrvatska do suverenosti neće doći. U skrajnoj liniji Hrvati se trebaju oslanjati na svoje realne snage i pred sebe postaviti ciljeve, koji su ostvarljivi u određenom momentu. Kroz takvu prizmu treba posmatrati razne političke vodje i kombinacije biti pripravan za razne varijante, čija ostvarenja ovise o momentanoj konjunkturi internacionalne politike i realnom odnosu sila na terenu u samoj Hrvatskoj i na Balkanu. Mudrost je postići najviše što je moguće pod određenim prilikama u jednom datom historijskom času.“

V obeh primerih — univerze in Akademije — smo šli Slovenci pot modrosti.

legenda o leninu

Robert Paine je napisal eno najbolj temeljitih in zanesljivih knjig o Leninu (*The Life and Death of Lenin*; Simon and Shuster, 1964). V uvodu omenja nastanek raznih legend o Leninu. Takole piše dobesedno:

„Ker je dosegel zelo visoko mesto v svetovni zgodovini, je bilo neizogibno, da so nastale o njem razne legende. V najpreprostejši obliki taka legenda govori o sinu ubogega šolnika, ki se je v zgodnji mladosti proglasil za revolucionarja, je bil vržen v ječo in obsojen na živo smrt prisilnega dela v Sibiriji. Nato je zbežal iz Rusije in živel kot obubožan izgnanec v Evropi, dokler se ni l. 1917 vrnil v Petrograd in povedel delavce k množičnemu uporu zoper carja. Potem je živel mirno in skromno sam zase kot kreposten in nepristranski učenjak in vladal Rusiji kot priznan diktator do svoje smrti, ki je nastopila l. 1924 zaradi možganske izkrvavitve. Bil je povzetek ruskega genija,

človek čistega ruskega izvora, obdarjen s tipično ruskimi lastnostmi...

Ta legenda nima nič opraviti s pravim Leninom. Bil je sin ne ubogega šolnika, temveč šolskega nadzornika cele gubernije, posestnika in dednega plemiča, ki so ga ljudje nazivali „vaša prevzvišenost“. Bil je zaprt in izgnan v Sibirijo, kjer je živel udobno, mirno, v samotni, potrebni za njegovo delo; nikdar ni bil fizično napaden in imel je dovoljenje, da je nosil samokres. Tudi v Evropi je živel lagodno v srednjeslojni udobnosti: najmanj trikrat so ob raznih priložnostih velikanske vsote denarja šle skozi njegove roke. Kot drugi moški je imel metrese in ni bil vedno nepristranski učenjak. Ko se je vrnil v Petrograd, je zasedel prestolnico s pomočjo Trockega, oboroženih sil, mornarjev baltiške mornarice in krajevnih posadk. Car je bil vržen s prestola že dolgo prej. V Leninu ni bilo niti kapljice ruske krvi in umrl je zastrupljen po Stalinu.“

Kolikor je mogoče zasledovati rodovnik, je bil Lenin po očetovi strani pristno tatarsko-čuvaške krvi, po materi pa (Marija Blank) nemško-švedskega pokolenja.

knjige knjige knjige

M E D D O B J E

4 - 6

zaključni zvezek X. letnika
prinaša na 160 straneh tole:

KAREL MAUSER, Pesmi

MIRKO GOGALA, Teologija
dialoga

VINKO BRUMEN, Dialog med
nami

VLADIMIR KOS, Opera v zelenem

FRANCE PAPEŽ, Podoba človeka pri Ivanu Cankarju

T. S. ELIOT - F. PAPEŽ, Umor
v katedrali (2. dejanje)

LOJZE ILIJA, Osvobojenje (iz
romana Huda pravda)

ALFONZ ČUK, Ob Brumnovih
Iskanjih

MARTIN JEVIKAR, Slovenska
knjiga v letu 1966

MARIJAN MAROLT, R. Ložar:
Bulgarian art - Yugoslavian
art

FRANCE PAPEŽ, Karl Jaspers
Kulturni večeri in gledališke
predstave Slovenske kulturne
akcije v letu 1968

Revijo smo naročnikom že razposlali. Posamezni izvodi so na razpolago v založbi SKA, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, za ceno 1000 pesov; pri poverjenikih v inozemstvu pa po 3 dolarje, 1200 lir, 14 frankov, 10 nemških mark in 60 avstrijskih šilingov.

★ Izšla je knjiga predavanj s študij-skih dni v Dragi pri Trstu, ki jih vsako leto organizira Društvo slovenskih izobražencev v Trstu, z naslovom *Draga 1968*. Na 126 straneh so ponatisnjena naslednja predavanja: Dr. Janko Pleterski (Ljubljana), *Združena Evropa in Slovenci*; dr. Ludvik Vrtačič (Švica), *koreferat o isti temi*; dr. Vekoslav Grmič, *mariborski pomožni škof*, *Dialog Cerkve s svetom in Vzroki modernega ateizma*. — Problematici izseljevanja slovenskega naroda je posvečenih več člankov, ki so jih napisali dr. Vladimir Klemenčič (Ljubljana), dr. Valentin Inzko (Celovec), Franc Miljač (Kanal-ska dolina), dr. Rado Bednarik (Gorica), Bogo Samsa (Trst) in Izidor Predan. Pisatelj Alojz Rebula se spominja smrti prof. Šolarja. Knjiga se konča s pregledom dosedanjih tečajev v Dragi. Uredil je publikacijo uredniški odbor (Fr. Miljač, dr. Marijan Bajc, dr. Silva Resinovič-Valenčič in Sergij Pahor), izdala pa založba Mladika.

• Slovenska Matica je v uredništvu Fr. Koblarja izdala Izidorja Cankarja: *Le-poslovje, eseje in kritike*. Prvi del obsega Prve novele (večinoma iz Doma in sveta, iz Slovenca v l. 1907-1910). Drugi del: Obiski. Tretji del: *Eseji o umetnosti (francoskem simbolizmu) in kritike literarnih del (župančiča, Sardenka, Podlimbarskega, Aškerca, Meška idr.)*. Prof. Koblar je napisal tudi spremno besedo.

• V založbi Slovenskega dušnega pastirstva v Buenos Airesu je izšla izredno aktualna knjiga „Koncil se pričinja zdaj“, ki jo je napisal koncilski strokovnjak profesor papeške univerze v Lateranu redemptorist Bernhard Häring. Lep slovenski prevod je oskrbel Alojzij Geržinič.

• V literarnih krogih zapadnega sveta je zbudil splošno zanimanje roman „Myra Breckinridge“, čigar avtor je mladi ameriški pisatelj Gore Vidal, polbrat Jacqueline Kennedy Onassis. To literarno delo kritiki primerjajo s slovitim francoskim romanom „Liaisons dangereuses“.

• V padovanski univerzitetni zbirki *Studi sull'Europa orientale* (8. zv, založba Trevisini, Milano) je izšla 200 strani obsegajoča knjiga „La letteratura giovanile jugoslava“, ki sta ji avtorja Cronia, zdaj že pokojni italijanski slavist,

in naš sodelavec Martin Jevnikar, predavatelj za slovenščino na padovanski univerzi. Cronia je obdelal srbsko in hrvaško mladinsko knjigo, Jevnikar pa slovensko. Uvod je napisal rimski slavist Giovanni Mave. O obeh razpravah poroča kritično tržaška revija *Zaliv* v letošnji 18.-19. številki.

• Južnoafriška škofovska konferenca v Johannesburgu je pripravila prvi južnoafriški katekizem. Izdala ga bo londonska založba Chapman. Katekizem bo izšel v 11 jezikih: angleškem, afrikan-skem, zulu, sotho, xhosa, pedi, venda, tsonga, tswana, otshivambo in rujuangali.

• Med predstavnike „nouveau roman“ (novi roman) štejejo francosko švicarskega pisatelja Robert Pingeta. Za svoj roman „Quelqu'un“ je 1965 prejel nagrado Femina v Parizu, dve leti prej pa za roman „L'inquisiteur“ nagrado kritikov. Zdaj je izšel najnovejši njegov roman „Passacaille“, ki ga kritiki stavljajo v vrsto s slovitim „Maison de rendez vous“, katerega avtor je oče „novega romana“ Robbe-Grillet.

• Konec aprila je pri založbi Harcourt Brace and World Inc. izšla nova knjiga Milovana Djilasa „The Unperfect Society — Beyond the New Class“ (Ne-popolna družba). Kar daje knjigi posebno značilnost, je avtorjevo razkrivanje na lastnem primeru, kako komunisti mislijo in delajo, kako sklepajo in razlagajo — v luči marksizma in leninizma — družbene pojave in njen razvoj. Djilas nič več ne verjame v komunizem, ampak govori o oblastiželjnosti in aroganci komunistov, ki nimajo nič drugega kot prezir za navadnega smrtnika. (Povzeli smo po reviji *Klic Triglava*. — op. ur.)

• Sv. pismo se je 1968 izkazalo v Jugoslaviji kot bestseller. Tako v hrvaškem kot v slovenskem jeziku je bilo štirikrat izdano. Naklada je znašala 165.000 primerkov, pa se je izkazala za mnogo premajhno.

• V Grčiji je umrl grški romanopisec Stratis Mirivilis, čigar roman „Sirena z Lesbosa“ je preveden tudi v slovenščino.

• V katolicizmu je prestopil znani serboameriški pesnik in dramatik Tennessee Williams, s pravim imenom Thomas Lanier Williams.

Ivo Rojnica, Susreti i doživljaji. Pregovor Ivo Bogdan. München 1969, Knjižnica Hrvatske revije. Urednik V. Nikolić. Str. 270.

Tomaž Kovač, V Rogu ležimo pobiti. Samozaložba. Buenos Aires, 1968. Str. 95.

Na stazama izbegličkim. Srpsko pesništvo u izbegličtvu 1945-1968. Sastavili dr. Mateja Matejić i B. M. Karapamđić. Melburn 1969. Založba: Srpska misao. God. XIV, vanredno izdanje, knjiga 29-31, str. 450.

Milena Merlak, Skrivnost drevesa. Petindvajset tekstov. Sodobna knjiga. London 1969, str. 660.

Joseph Felician, The Genesis of the contractual Theory and the Installation of the Dukes of Carinthia. Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1967, str. 145.

Rado L. Lenček, The Theme of the greek koine in the concept of a slavic common language and Matija Majar's model. American Contributions to the sixth International Congress of Slavists. Prague 1968, August 7-13. Separat iz knjige: Linguistic Contributions. Volume I. Edited by Henry Kucera. Mouton. Std. 28.

Rado L. Lenček, Modalna raba adverbja „lahko“ v slovenščini. Otisak iz Zbornika za filologiju i lingvistiku. Knj. XI, Kolaričev zbornik. Novi Sad, 1968

Iz Sv. Jakoba v Rožu na Koroškem, kjer se trenutno mudi, je pisal odboru Slovenske kulturne akcije akademski kipar France Gorše naš redni član, naslednje pismo:

Sv. Jakob, 1. oktobra 1969

„Ker sem prepričan, da vas bo zanimalo, zato vam sporočam, da sem pri Sv. Jakobu v Rožu na Koroškem že več kot mesec dni. Sredi svojega dela sem pri kiparski opremi za novo kapelo šolskih sester istotam. Zanimalo vas bo, da sem izvršil izvrzni križev pot (že peti) iz žgane gline. Pravkar sem izvršil tudi skupino Sv. Družine iz mahagonija. Poleg imenovanih del imam izvršiti še Križanje, tudi iz mahagonija v velikosti 160 centimetrov (corpus). S tem bo moje delo tu končano.

Ko sem hodil po tej poti skozi Trst in Gorico, sem se spotoma ustavil pri prijateljih, in značilno je, da se zanimajo za življenje in razvoj SKA in je mikavna okoliščina, kako se ustavljajo ob problemu razkola v njej.

Vam rečem, jaz sam sem bil, ko sem zvedel za to dejstvo, zaprepaščen in ogorčen.

Dobil sem od prijatelja tu v Rožu Glas SKA od 11. VII. 1969 in berem v njem z zanimanjem objavo odbora Slov. kult. akcije: Odgovor na prav skromno pojasnilo.

Jaz vam rečem, da je vaš odgovor čisto na mestu in jaz se z vami tozadevno popolnoma strinjam ter odobravam vaše edino pravilno stališče in zlasti, ko odločno pribijate, da SKA po svojem namenu ni politična organizacija, ampak kulturna ustanova. (Podčrtal je g. Gorše. — op. ur.)

V zvezi s tem jaz 'post festum' preklicujem mojo glasovnico, ki sem jo dal g. Rudi Jurčecu, da na zadnjem običnem zboru SKA v zadnjem marcu glasuje v mojem imenu. Kajti pod nobenim pogojem nisem želel, da bi naj bil moj glas prispeval k razkolu SKA. Mojo gornjo izjavo vzemite, prosim, blagohotno na znanje.

V kolikor mislite, da bi stvari koristila, jo lahko ob priliki v Glasu SKA objavite. Pri nadaljnjem življenju in razvoju SKA vam prav iz srca želim mnogo novih uspehov in sem vam s svojimi prispevki radevolje še nadalje na razpolago.

V tem znamenju vas in vaše neutrudne in zveste sodelavce prav iskreno pozdravljam vaš

France Gorše

okno v svet

BUENOS AIRES

• V Buenos Airesu bodo odkrili spomenik v mestnem parku Centenario veliki poljski učenjakinja, dvakrat nagrajeni z Nobelovo nagrado, Mariji Curie Skłodovskii. Spomenik bosta postavila s pomočjo argentinskih državnih in mestnih oblasti. Poljsko-argentinski kulturni klub v Buenos Airesu in klub Milemum. Po spomeniku, ki ga tudi pripravljajo v Buenos Airesu Tarasu Ševčenku, bo zdaj odkrit spomenik tudi tej slavi poljske znanosti. Odkritje bo izvršila 18. oktobra dopoldne soproga predsednika republike ga. Maria E. Green de Onganía. V častni odbor za odkritje spomenika je bil imenovan tudi predsednik Slov. kult. akcije dr. Tine Debeljak.

• Na predvečer XX. mednarodnega kongresa Mednarodne zveze za astronautiko, ki je zasedal v argentinskem obmorskem letovišču Mar del Plata, sta Buenos Aires obiskala tudi astronauta Neil Armstrong in Collins. Kongres v Mar del Plati, kjer so se zbrali najvidnejši predstavniki vesoljskih pletov in raziskovalci vesoljskega prostora — med temi tudi oče sovjetskih sputnikov L. Sedov — sta pozdravila tudi ameriška astronauta.

• Septembra je v Buenos Airesu zboroval tudi Mednarodni kongres kirurgov.

• 58. Salón de Artes Plásticas (vsakoletna državna razstava argentinske likovne umetnosti) je bil v začetku oktobra odprt v Buenos Airesu na državnem razstavišču za likovno umetnost (Posadas 1725). Začetek razstave je navadno na prvi pomladni dan; letos se

je zakasnil. Razstavljenih je skupno 196 likovnih umetnin: 87 slik, 39 plastik, 58 grafik in 12 stvaritev za oddelek vizuelnih poskusov. Prvo nagrado je žirija prisodila slikarju José Luis Menghiju, kiparju Rubén Locasu in za grafiko J. Carlos Romeru.

• V Narodni galeriji v Buenos Airesu je bila julija retrospektivna razstava nemškega ekspresionizma v slikarstvu in kiparstvu. Avgusta pa prav tam razstava francoske preproge, z občasno razstavo kitajske umetnosti.

• Gledališka sezona v Buenos Airesu je stopila v pomlad. Teatro Colón je po dokaj uspeli obnovitvi Rossinijevega „Seviljskega brivca“, uprizoril vredno in tehtno Cherubinijevo opero „Medeja“, ki jo je dirigiral Previtali. Nemški dirigent Erich Leinsdorf pa je začel nemški cikel s ponovitvijo R. Straussove opere „Kavalir z rožo“. V teh dneh je isti dirigent ponovil tudi Alban Bergovega „Wozzecka“. Sredi oktobra bo dirigiral tudi šest predstav R. Wagnerjevega „Parsifala“, za sklep pa Webberjevega „Čarostrelca“.

• Pozornost vzbuja v Buenos Airesu v Instituto Torcuato Di Tella, (Zavod za audiovizuelne poskuse) predstava „profanega oratorija“ — tako je avtor Marcos Mundstock svojo stvaritev nazval — „Sneguljica in sedem naglavnih grehov“. Muzikalno gledališka invencija mladega avtorja je danes med najboljšimi predstavami letošnje pomladi v Buenos Airesu.

• Svetovnega X. kongresa arhitektov v Buenos Airesu se bo udeležila tudi arhitekta Rahela Dayan, soproga izraelskega vojskovodje Moše Dayana.

• Mestno dramsko gledališče Teatro San Martín pripravlja E. Stopporja dramo „Rozenkranc in Gildenstern sta mrtva“, katere premiera bo sredi oktobra. To je že drugi sodobni angleški avtor v letošnji sezoni na tem odru. Prvi je bil Peter Luke, čigar diskutirano, presenetljivo dobro režirano in odlično igrano dramo (Pepe Soriano v naslovni vlogi) „Hadrijan VII.“ še uprizorjajo pri polni hiši.

• Italijanski, v Argentini zelo cenjeni režiser Luis Mottura pripravlja v gledališču Regina uprizoritev najnovejše Fr. Dürrenmattove drame „Play Strindberg“, ki so jo z velikim uspehom igrali letos v Rimu.

• Od 8. do 14. novembra bo v Buenos Airesu Mednarodni festival pesmi in plesa.

• Stoletnico slavi 18. oktobra letos največji argentinski dnevnik „La Prensa“, ki ga štejejo med 7 največjih in najboljših časopisov na svetu.

• Veliki buenosaireški dnevnik „La Nación“, ki bo v začetku prihodnjega leta slavil 100-letnico življenja, je v počastitev tega jubileja razpisal posebno literarno nagrado v znesku 1 milijona pesov za najboljši, še ne objavljeni roman. Žirijo sestavljajo vrhovi sodobne argentinske beletristike Adolfo Bloy Casares, Jorge Luis Borges, Carmen Gándara, Eduardo Mallea in Leonidas de Vedia. Pri natečaju lahko sodelujejo pisatelji od kjer koli; roman pa mora biti napisan v španščini.

• V začetku oktobra je argentinski primas kardinal A. Caggiano s slovesnim nagovorom odprl I. kongres katoliških univerz latinske Amerike.

• Dr. Miha Krek je govoril na 10. slovenskem dnevu v Torontu o Prešernu pod geslom „Bil je upornik, a velik mož iz ljubezni“. V govoru, ko je slovenskemu dnevu v središče postavljaj mojstra slovenske pesmi, je med drugim dejal: „Kljub notranjim viharjem ali celo morda prav zaradi njih, pa je Prešeren ohranil vero vase, v svoje ljudstvo, v bodočnost Slovenije in tej veri dal lepo izpoved, da zveni kot himna tudi v današnji dan. Iz bojev za to ljubezen je ustvaril bisere svojih poezij. Osnovne resnice na vezanost na svoj rod pove v nedosegljivi preprostosti, pa tako čudovito lepi in točni umetniški obliki. Spomnimo se samo njegove Zdravljice, pa recite, če ne zveni v celoti kot navdušen klic našega hotenja.“

• V Londonu je izšla knjiga, ki jo je napisal Ljubo Sirc z naslovom „Nesmisel in smisel“. V knjigi opisuje ječe UDBe, ki jih je po vojni doživljal bivši partizanski borec.

• V prestolnici Venezuele Caracas so junija odprli prvo svetovno razstavo Otroške risbe. Sodelovali so otroci iz 35 dežel. Največ razstavljalcev je bilo — Slovencev!

• V Oslu je izšla zbirka pesmi sodobnih jugoslovanskih pesnikov z naslovom „Jugoslovanski kvartet“. Od Slovencev so zastopani v prevodih Svena Meneslanda Edvard Kocbek in Dane Zajc.

• Matica mrtvih je zbirka imen tistih, ki so padli kot žrtve komunizma med revolucijo v Sloveniji. Pod tem imenom je Tabor v ZD do zdaj izdal že II. del. Prvi je izšel konec lanskega leta. V novem zvezku je opisan razvoj revolucije in njeno divjanje po Sloveniji do kočevskega procesa po padcu Turjaka.

• Kulturne prireditve zadnje poletje v Ljubljani so bile izredno bogate. Na ljubljanskem festivalu v Križankah je bilo 48 nastopov; 15 oper, 12 koncertov, 7 folklornih predstav, 5 dram in 3 baletni večeri. Obiskovalcev je bilo na festivalu 45.480, med temi 40 odstotkov tujcev.

• Za vpis na univerzo je letos v Ljubljani prosilo 4518 maturantov: 3916 za redni, 557 pa za izredni študij. Največ se jih je prijavilo na filozofsko fakulteto: 778. Lani je bilo na univerzi vpisanih 9000 študentov.

• Slovenska akademija znanosti in umetnosti je obiskala češko in slovaško akademijo. V delegaciji so bili predsednik Josip Vidmar, podpredsednik dr. A. Kuhelj, dr. Bratko Kreft, član akademije, in njen upravnik dr. L. Bebler.

• V julija meseca so v Ljubljani priredili dobro uspel seminar slovenskega jezika in književnosti za inozemske goste, ki se ga je udeležilo čez 80 razumnikov. Organizatorja sta bila prof. Paternu in prof. Glušičeva; predavali pa so Josip Vidmar, Milko Kos, France Stele, prof. Novak, Paternu, Legiša, A. Slodnjak, Bezljaj, Cvetko, Matičetov, Mahnič, Pogorelčeva in drugi.

• Hrvatski Srb Nobelov nagrajenec Ivo Andrić je bil povabljen na Japonsko, da bi navezal stike z japonskimi književniki.

• V Kölnu so ustanovili Zvezo nemških pisateljev, ki bo zajela trinajst pokrajinskih pisateljskih združenj zapadnonemške zvezne republike. Za predsednika so si volili Dieter Lattmanna, ki je bil duša gibanja za ustanovitev tega društva. Na ustanovni skupščini je govoril Heinrich Böll, ki je poudaril, kako je sodobni pisatelj na milost in nemilost prepuščen mogočni založniški industriji, ki se ji pridružita še radio, televizija, film in časopisje, da ga izkoriščajo. Pozval je svoje pisateljske tovariše, da se družno zavzamejo za novo zakonodajo o pisateljskih honorarjih.

• Najnovejši film Alain Resnaisa, ki je zaslovel po „Hirošima, ljubezen moja“, je celovečerna stvaritev „Je t'aime, je t'aime“ (Ljubim, ljubim te). Resnais se je v tem filmu prvič sprijel z danes tako cenjenim postavljanjem zgodbe v umišljeni svet fiktivne znanosti in nadsčnosti.

• Poljski režiser umetniške generacije med obema vojnama Aleksander Ford, ki je zaslovel s svojimi stvaritvami v Hollywoodu, se je preselil v Izrael, kjer nadaljuje svojo filmsko pot. Njegov prvi film iz tega izraelskega obdobja bo dramatičacija Solženicinovega romana „Prvi krog“. Filmal ga bo v celoti v Palestini.

• Covent Garden v Londonu je letošnjo sezono začel sredi septembra z uprizoritvijo Berliozove največje, dvodelne opere „Trojanci“. Oba dela: „Obleganje Troje“ in „Trojanci v Kartagini“ sta bila v počastitev stoletnice smrti francoskega mojstra v celoti izvajana. Dirigiral je največji sodobni poznavalec Berliozovih stvaritev v anglosaškem svetu Anglež Colin Davis. Davis je zdaj tudi direktor Covent Gardna. V glavnih vlogah so nastopili Anja Šilja, Josephine Veasey, John Vickers, Peter Glossop in Michael Langdon. Režiral je grški mojster Milos Volomcadiš, scenski okvir pa je predstavil dal Nicholas Georgiadis. — Covent Garden ima v letošnjem repertoarju še Puccinijevo „Boheme“, Verdijev „Ples v maskah“, kjer bo pel tudi slovenski tenorist iz buenoaireskega Colóna Karl Košuta, Bizetovo „Carmen“, R. Straussa „Žena brez sence“, pa Rossinijevega „Seviljskega brivca“.

• Tudi dunajska Opera je začela svojo novo sezono. V letošnji svoj spored je vključila tudi izvedbo petih oper, ki že dolga leta niso bile izvajane. Med temi je Gluckova „Ifigenija na Tauridi“ z dirigentom Horst Steinom, ki je postal tudi glavni ravnatelj Opere. Ifigenijo bo pela hrvaška sopranistka Sena Jurinac; Verdijev „Machbeth“, ki ga bo dirigiral Karl Böhm; Beethovenov „Fidelio“, za počastitev 200-letnice mojstrovega rojstva, ki ga bo dirigiral Leonard Bernstein; von Einenov „Proces“, v režiji argentinskega režiserja Jorge Lavellija (njegovo režijo Valle-Inclánove potične drame „Božja beseda“ z Mario Casares smo pred leti gledali v Buenos Airesu); pa Smetanova opera „Dalibor“, ki jo bo dirigiral Josef Krips.

• Znani argentinski filmski režiser Leopoldo Torre Nilson je začel s snemanjem zgodovinskega filma o življenju narodnega osvoboditelja generala José de San Martina.

• Francoska in italijanska televizija sta v koprodukciji pripravili niz televizijskih filmov o napoleonskih vojnah in podvigih, v počastitev 200-letnice rojstva Napoleona Bonaparteja. Zunanje posnetke za filme so odigrali v Jugoslaviji.

darovi

Jože Štefanič, Tortuguitas, B. Aires, 1000 pesov;

Emil Cof, Zárate, B. Aires, 1000 pesov;

Franc Jakop, San Nicolás, B. Aires, 2000 pesov;

Ivan Tertnik, Buenos Aires, 300 pesov;

Štefka Mikuš, Palomar, Buenos Aires, 3000 pesov;

N. N., Ramos Mejía, Buenos Aires, 500 pesov.

Vsi ti iz Argentine.

Ing. dr. Bogdan Dolenc, iz Nemčije, 10 DMK;

Peter Mohar, Avstrija, 410 šillingov;

Dr. Alfonz Čuk, ZD, 13.50 dol.

Dr. Rajko Ložar, ZD, 10 dol.

Dr. Ciril Žebot, ZD, 10 dol.

Podporni člani

Dr. Miha Benedičič, Castelar, 2000 pesov;

Dr. Alojzij Voršič, Buenos Aires, 2000 pesov;

Dr. Franček Prijatelj, Nemčija, 40 DMK.

Vsem lepa hvala — za vse!

Prosimo, popravite!

V prejšnji številki našega lista (Glas SKA, XVI., št. 10) je bilo v članku „Antona Slodnjaka Slovensko slovstvo in Kulturna akcija“ v zadnjem odstavku zapisano, da Stanko Kociper v zdomstvu do zdaj še ni objavil nobene drame. Piščeva trditev ne drži, ker je bila S. Kocipra drama „Svitanje“ objavljena v Münchenski reviji Svobodna Jugoslavija. Netočnost s tem popravljamo.

CORREO ARGENTINO SUUC. 6	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701